

BAB 4

Perkembangan Monetari dan Kewangan

125 PERSPEKTIF KESELURUHAN

125 PERKEMBANGAN MONETARI

126 PRESTASI RINGGIT

127 PRESTASI SEKTOR PERBANKAN

Rencana 4.1 – Bank Digital di Malaysia

133 PRESTASI PASARAN MODAL

Sisipan 4.1 – Inisiatif Utama Pasaran Modal

138 PRESTASI PERBANKAN DAN PASARAN MODAL ISLAM

139 KESIMPULAN

140 RUJUKAN

Sistem Kewangan yang Kukuh dan Operasi Monetari yang Rancak

Pasaran Wang dan Pertukaran Asing yang Rancak

serta aktiviti pengantaraan menyokong operasi monetari

Persekitaran Monetari dan Kewangan Kukuh

sepanjang tempoh pandemik COVID-19 dan menyokong kepada pemulihan ekonomi

Perkembangan Monetari

Dasar monetari telah meredakan kesan buruk pandemik terhadap ekonomi berikutan langkah yang diambil bagi membendung penularan virus COVID-19.

Kadar Dasar Semalaman (OPR) telah dikurangkan secara berturut-turut sebanyak 125 mata asas pada tujuh bulan pertama 2020 kepada 1.75% iaitu paras terendah yang pernah direkodkan.

Institusi perbankan juga diberi fleksibiliti untuk menggunakan Sekuriti Kerajaan Malaysia (MGS) dan Terbitan Pelaburan Kerajaan Malaysia (MGII) bagi memenuhi pematuhan SRR sepenuhnya.

Dasar monetari juga telah menyediakan langkah rangsangan tambahan bagi mengekalkan momentum pemulihan ekonomi.

Keperluan Rizab Berkanun (SRR) dikurangkan 100 mata asas daripada 3.00% kepada 2.00%.

Risiko Terhadap Prestasi Pasaran Modal dan Kewangan

Momentum pemulihan ekonomi global

Ketegangan perdagangan antara AS dengan China yang berlarutan

Harga komoditi yang rendah

Volatiliti dalam pasaran kewangan global

Prestasi Ringgit

Pada Januari 2020, nilai ringgit meningkat berbanding dolar AS terutamanya didorong oleh aliran masuk portfolio bukan pemastautin. Peningkatan ini disokong oleh sentimen dan kesanggupan pelabur mengambil risiko yang bertambah baik berikutan perkembangan positif rundingan perdagangan antara AS dengan China.

JANUARI

FEBRUARI

Pada Februari dan Mac, nilai mata wang ringgit seiring dengan mata wang serantau menghadapi penyusutan nilai yang ketara berbanding dolar AS. Trend penyusutan nilai ringgit disebabkan oleh ketidaktentuan geopolitik, penurunan harga komoditi dan penularan pandemik COVID-19.

Sektor Perbankan Teguh dan Teratur

mudah tunai dan penanaman modal yang mencukupi

Pasaran Modal Berdaya Tahan

didorong infrastruktur dan instrumen sedia ada yang baik

Prestasi Sektor Perbankan

Permodalan sektor perbankan kekal teguh disokong oleh penumpukan instrumen penyerap kerugian berkualiti tinggi.

Pada akhir Julai 2020, lebih jumlah penanaman modal kekal tinggi pada RM121.6 bilion.

Prestasi Perbankan dan Pasaran Modal Islam

Industri perbankan Islam berkembang dengan jumlah aset bernilai RM1,038.2 bilion dan bahagian pasaran sebanyak 33% pada akhir Julai 2020. Sementara itu, jumlah pembiayaan Islam terkumpul meningkat 10% kepada RM787.8 bilion.

Pembiayaan Islam dijangka terus berkembang disokong oleh pemulihan aktiviti ekonomi dan promosi berterusan produk patuh Syariah.

Permintaan terhadap produk patuh Syariah dijangka bertambah kukuh pada masa akan datang disokong oleh daya tarikan produk kepada kumpulan pelabur yang lebih luas.

Promosi berterusan produk patuh Syariah dan pendigitalan perkhidmatan akan menjadi pemangkin kepada negara untuk menjadi pusat antarabangsa tersohor bagi perkhidmatan kewangan Islam.

Peningkatan ini terutamanya disumbangkan oleh pembiayaan sektor isi rumah yang meningkat 8.7% kepada RM490.9 bilion khususnya bagi pembelian harta tanah kediaman.

Pasaran Modal Islam (ICM) terus berkembang dengan Malaysia merupakan antara penerbit sukuk dan ekuiti Islam terbesar di dunia. Pada akhir Julai 2020, saiz ICM domestik bernilai RM2.2 trilion dan menyumbang 66.2% daripada jumlah keseluruhan permodalan pasaran Malaysia sebanyak RM3.3 trilion.

Terbitan sukuk berjumlah RM130.8 bilion atau 60.2% daripada jumlah bon yang diterbitkan. Sukuk terkumpul bernilai RM986.9 bilion atau 62.6% daripada jumlah bon terkumpul.

Prospek ICM kekal menggalakkan meskipun berdepan suasana ekonomi yang mencabar.

SUKU KEDUA

Sentimen pelabur global kembali pulih mulai suku kedua didorong langkah rangsangan monetari dan fiskal yang telah dilaksanakan untuk memerangi pandemik COVID-19. Seterusnya, nilai ringgit meningkat 3.5% berbanding dolar AS sejajar dengan kenaikan mata wang serantau. Pada akhir September, ringgit menyusut 1.6% berbanding dolar AS.

AKHIR SEPTEMBER

Melangkah ke hadapan, pemulihan ekonomi global dan domestik dijangka menyokong pengukuhan nilai ringgit.

MELANGKAH KE HADAPAN

BAB 4

Perkembangan Monetari dan Kewangan

Perspektif Keseluruhan

Sektor kewangan kekal kukuh

Persekitaran monetari dan kewangan kekal kukuh sepanjang tempoh pandemik COVID-19 dan menyokong kepada pemulihan ekonomi. Operasi monetari akan dipacu oleh pasaran wang dan pertukaran asing yang rancak serta aktiviti pengantaraan. Sektor perbankan dijangka kekal teguh dan teratur disokong oleh mudah tunai dan penampungan modal yang mencukupi. Pasaran modal akan terus berdaya tahan didorong oleh infrastruktur dan instrumen sedia ada yang baik. Walau bagaimanapun, kebimbangan terhadap momentum pemulihan ekonomi global akibat pandemik, ketegangan perdagangan antara AS dengan China yang berlarutan, harga komoditi yang rendah serta volatiliti dalam pasaran kewangan global dijangka mempengaruhi prestasi kewangan dan pasaran modal.

Rizab Berkanun (SRR) dikurangkan 100 mata asas daripada 3.00% kepada 2.00%. Institusi perbankan juga diberi fleksibiliti untuk menggunakan Sekuriti Kerajaan Malaysia (MGS) dan Terbitan Pelaburan Kerajaan Malaysia (MGII) bagi memenuhi pematuhan SRR sepenuhnya. Langkah ini telah dilaksanakan untuk memastikan mudah tunai mencukupi dan menyokong fungsi pasaran kewangan domestik yang teratur.

Kadar faedah dalam sistem perbankan telah dikurangkan selari dengan pengurangan OPR sejak Januari 2020. Sehubungan itu, kadar pinjaman purata dan kadar asas berwajaran bank perdagangan dikurangkan secara berturut-turut kepada 3.70% dan 2.43% dalam tujuh bulan pertama 2020. Bagi tempoh yang sama, purata kadar faedah deposit tabungan bank perdagangan dikurangkan kepada 0.48%. Sementara itu, kadar faedah deposit tetap bagi tempoh matang 1-bulan hingga 12-bulan menyederhana antara 1.53% hingga 1.79%.

Perkembangan Monetari

Dasar monetari mengurangkan impak pandemik

Dasar monetari telah meredakan kesan buruk pandemik terhadap ekonomi berikutan langkah yang diambil bagi membendung penularan virus COVID-19. Dasar ini juga telah menyediakan langkah rangsangan tambahan bagi mengekalkan momentum pemulihan ekonomi. Kadar Dasar Semalaman (OPR) telah dikurangkan secara berturut-turut sebanyak 125 mata asas pada tujuh bulan pertama 2020 kepada 1.75% iaitu paras terendah yang pernah direkodkan. Sementara itu, Keperluan

Agregat monetari terus berkembang pesat pada tujuh bulan pertama 2020 disokong dasar monetari yang akomodatif. Bekalan M1 meningkat sebanyak 15.7% kepada RM497.2 bilion berikutan peningkatan mata wang dalam edaran (18.5%) dan deposit permintaan (14.9%). Selain itu, M3 meningkat sebanyak 6.1% kepada RM2,029.7 bilion terutamanya disumbangkan oleh peningkatan tuntutan bersih ke atas Kerajaan dan penawaran kredit kepada sektor swasta khususnya melalui sekuriti. Bekalan wang dijangka terus berkembang disokong oleh peningkatan permintaan sektor swasta terhadap pinjaman dan sekuriti.

RAJAH 4.1. Agregat Monetari (% perubahan)

¹ Akhir Julai 2020
Sumber: Bank Negara Malaysia

JADUAL 4.1. Faktor Penentu M3, Januari – Julai 2019 dan 2020

	PERUBAHAN (RM BILION)	
	2019	2020
M3	18.8	68.1
Tuntutan bersih terhadap Kerajaan	-10.9	62.8
Tuntutan terhadap Kerajaan	18.3	81.9
Tolak: Deposit Kerajaan	29.2	19.1
Tuntutan terhadap sektor swasta	37.6	39.3
Pinjaman	26.7	29.4
Sekuriti	10.9	9.9
Aset asing bersih ¹	11.2	35.9
Bank Negara Malaysia	10.8	22.0
Sistem perbankan	0.4	13.9
Pengaruh lain	-19.1	-69.9

¹ Termasuk kerugian/keuntungan penilaian semula kadar pertukaran
Nota: Jumlah angka mungkin berbeza disebabkan pembundaran
Sumber: Bank Negara Malaysia

Prestasi Ringgit

Volatiliti kadar pertukaran dalam tempoh tertentu

Pada Januari 2020, nilai ringgit meningkat berbanding dolar AS terutamanya didorong oleh aliran masuk portfolio bukan pemastautin. Peningkatan ini disokong oleh sentimen dan kesanggupan pelabur mengambil risiko yang bertambah baik berikutan perkembangan positif rundingan perdagangan antara AS dengan China. Walau bagaimanapun, pada Februari dan Mac nilai mata wang ringgit seiring dengan mata wang serantau menghadapi penyusutan nilai yang ketara berbanding dolar AS. Trend penyusutan nilai ringgit disebabkan oleh ketidakpastian geopolitik, penurunan harga komoditi dan penularan pandemik COVID-19.

Sentimen pelabur global kembali pulih mulai suku kedua didorong langkah rangsangan monetari dan fiskal yang telah dilaksanakan untuk memerangi pandemik COVID-19.

RAJAH 4.2. Prestasi Ringgit berbanding Mata Wang Terpilih (% perubahan)

Sumber: Bank Negara Malaysia

Seterusnya, nilai ringgit meningkat 3.5% berbanding dolar AS sejajar dengan kenaikan mata wang serantau. Pada akhir September, ringgit menyusut 1.6% berbanding dolar AS. Pemulihan ekonomi global dan domestik dijangka menyokong pengukuhan nilai ringgit. Namun demikian, ketidakpastian yang berlarutan terhadap pandemik COVID-19, dasar dan persekitaran politik global akan menjurus kepada peningkatan volatiliti kadar pertukaran dalam tempoh tertentu.

Prestasi Sektor Perbankan

Sektor perbankan kekal berdaya tahan

Permodalan sektor perbankan kekal teguh disokong oleh penumpukan instrumen penyerap kerugian berkualiti tinggi. Pada akhir Julai 2020, lebihan jumlah penampungan modal¹ kekal tinggi pada RM121.6 bilion. Modal sektor perbankan kekal kukuh dengan Nisbah Modal Ekuiti Biasa kumpulan 1 mencatat 14.6%, Nisbah Modal kumpulan 1 pada 15.1% dan Nisbah Jumlah Modal pada 18.3%. Nisbah ini jauh melepasi paras minimum pengawalseliaan Basel III iaitu 4.5%, 6% dan 8% daripada aset wajaran risiko.

Keuntungan sebelum cukai bagi sektor perbankan berkurang sebanyak 11.7% kepada RM20.5 bilion pada tujuh bulan pertama 2020. Walaupun berdepan dengan persekitaran yang mencabar, bank tempatan kekal teguh disokong oleh pasaran kewangan yang teratur dan keyakinan berterusan terhadap sektor perbankan. Sehubungan itu, pulangan ke atas aset (1.2%) dan ekuiti (10.5%) kekal stabil.

Kualiti pinjaman dan mudah tunai sektor perbankan juga kekal kukuh. Pada akhir Julai 2020, nisbah pinjaman terjejas bersih dan nisbah perlindungan kerugian pinjaman (termasuk rizab pengawalseliaan) stabil pada 0.91% dan 121%. Nisbah Perlindungan Mudah

Tunai juga berada pada 152% jauh lebih tinggi daripada keperluan minimum 100%. Sungguhpun berhadapan ketidakpastian dan peningkatan risiko daripada pasaran kewangan global berikutan pandemik COVID-19 dan ketegangan geopolitik yang berlarutan, mudah tunai dalam sektor perbankan kekal mencukupi serta stabil dalam jangka masa terdekat.

RAJAH 4.3. Sistem Perbankan: Pinjaman Terjejas dan Nisbah Pinjaman Terjejas Bersih (Akhir tempoh)

¹ Akhir Julai 2020
Sumber: Bank Negara Malaysia

Penurunan aktiviti pinjaman menunjukkan sentimen berhati-hati terhadap prospek pertumbuhan global dan domestik. Pada tujuh bulan pertama 2020, pinjaman yang diluluskan berkurang sebanyak 22% kepada RM185.5 bilion manakala pinjaman dikeluarkan berkurang sebanyak 7.3% kepada RM657.1 bilion. Pengurangan ini disebabkan oleh institusi kewangan mengambil langkah berwaspada untuk meluluskan pinjaman baharu berikutan aktiviti ekonomi yang terhad.

¹ Lebihan jumlah penampungan modal merujuk kepada jumlah modal yang melebihi peraturan minimum yang ditetapkan oleh bank termasuk keperluan penampungan pemeliharaan modal (2.5% daripada aset wajaran risiko) dan keperluan minimum lebih tinggi yang ditetapkan oleh bank tertentu.

Walau bagaimanapun, jumlah pinjaman terkumpul meningkat sebanyak 4.5% kepada RM1,806.1 bilion pada akhir Julai 2020.

Pada akhir Julai 2020, kelulusan pinjaman kepada perniagaan merosot sebanyak 12.5% kepada RM80.7 bilion. Jumlah pengeluaran pinjaman kepada perniagaan berkurang sebanyak 4.3% kepada RM430.7 bilion mewakili 65.5% daripada jumlah pinjaman yang dikeluarkan. Sebahagian besar daripada pinjaman disalurkan kepada sektor pembuatan (22.2% daripada jumlah pinjaman), perdagangan borong dan runcit, restoran dan hotel (19.4%) serta pembinaan (6.6%). Pada masa yang sama, jumlah pinjaman terkumpul bagi perniagaan meningkat sebanyak 4% kepada RM633.3 bilion iaitu 35.2% daripada jumlah pinjaman terkumpul.

JADUAL 4.2. Sistem Perbankan: Penunjuk Pinjaman, Januari – Julai 2019 dan 2020

	RM BILION		PERUBAHAN (%)	
	2019	2020	2019	2020
Jumlah¹				
Permohonan pinjaman	501.3	447.9	-1.7	-10.6
Kelulusan pinjaman	237.9	185.5	5.8	-22.0
Pengeluaran pinjaman	709.0	657.1	3.2	-7.3
Pinjaman terkumpul ^{2,3}	1,728.8	1,806.1	3.9	4.5
<i>antaranya:</i>				
Perniagaan				
Permohonan pinjaman	203.8	200.9	-0.6	-1.4
Kelulusan pinjaman	92.2	80.7	2.7	-12.5
Pengeluaran pinjaman	450.2	430.7	1.0	-4.3
Pinjaman terkumpul ³	609.2	633.3	2.6	4.0
Isi rumah				
Permohonan pinjaman	276.3	225.9	-1.6	-18.2
Kelulusan pinjaman	127.0	88.9	4.1	-30.0
Pengeluaran pinjaman	197.4	165.3	1.6	-16.3
Pinjaman terkumpul ³	981.1	1,024.0	4.8	4.4

¹ Termasuk entiti asing, entiti domestik lain, Kerajaan dan lain-lain

² Termasuk pinjaman yang dijual kepada Cagamas

³ Pada akhir tempoh

Nota: Jumlah angka mungkin berbeza disebabkan pembundaran

Sumber: Bank Negara Malaysia

JADUAL 4.3. Sistem Perbankan: Pinjaman Terkumpul mengikut Sektor, Akhir Julai 2019 dan 2020

	RM BILION		BAHAGIAN (%)	
	2019	2020	2019	2020
Perniagaan	609.2	633.3	35.3	35.2
Bukan PKS ¹	326.9	351.5	19.0	19.5
PKS	282.3	281.8	16.4	15.6
<i>Sektor terpilih</i>				
Pertanian primer	34.4	34.7	2.0	1.9
Perlombongan dan kuari	7.9	9.0	0.5	0.5
Pembuatan ²	115.0	122.3	6.7	6.8
Bekalan elektrik, gas dan air	13.0	14.7	0.8	0.8
Perdagangan borong dan runcit, restoran dan hotel	127.6	134.4	7.4	7.5
Pembinaan	91.9	91.6	5.3	5.1
Harta tanah	117.1	119.0	6.8	6.6
Pengangkutan, penyimpanan dan perhubungan	37.2	39.8	2.2	2.2
Aktiviti kewangan, insurans dan perniagaan	42.2	43.8	2.4	2.4
Isi rumah	981.1	1,024.0	56.9	56.8
<i>antaranya:</i>				
Pembelian harta tanah kediaman	551.6	594.4	32.0	33.0
Pembelian harta tanah bukan kediaman	80.4	80.5	4.7	4.5
Pembelian kereta penumpang	145.1	146.2	8.4	8.1
Kredit penggunaan	133.5	135.4	7.7	7.5
<i>antaranya:</i>				
Kad kredit	38.3	35.3	2.2	2.0
Kegunaan persendirian	95.2	100.1	5.5	5.6
Pembelian sekuriti	68.9	66.1	4.0	3.7
Lain-lain	0.4	0.4	0.0	0.0
Sektor lain	134.2	144.1	7.8	8.0
Jumlah³	1,724.4	1,801.4	100.0	100.0

¹ Bukan PKS merujuk kepada syarikat besar, termasuk entiti asing, entiti domestik lain, Kerajaan dan lain-lain

² Termasuk asas tani

³ Jumlah = Perniagaan + Isi Rumah + Sektor lain

Nota: Jumlah angka mungkin berbeza disebabkan pembundaran

Sumber: Bank Negara Malaysia

Pinjaman isi rumah berkurangan dengan pinjaman yang diluluskan merosot sebanyak 30% kepada RM88.9 bilion. Pinjaman yang disalurkan kepada sektor isi rumah juga berkurangan sebanyak 16.3% kepada RM165.3 bilion terutamanya kredit penggunaan (13.1% daripada jumlah pinjaman) diikuti pembelian harta tanah kediaman (6.3%) dan sekuriti (2.7%). Pada akhir Julai 2020, jumlah pinjaman terkumpul isi rumah meningkat sebanyak 4.4% kepada RM1,024 bilion merangkumi 56.8% daripada jumlah pinjaman terkumpul dalam sektor perbankan.

Jumlah hutang isi rumah meningkat sebanyak 4% kepada RM1,265.9 bilion iaitu 87.5% daripada Keluaran Dalam Negeri Kasar (KDNK)

pada akhir Jun 2020. Peningkatan tersebut terutamanya disebabkan oleh kemerosotan ketara dalam KDNK pada separuh pertama 2020. Sebahagian besar hutang terdiri daripada pinjaman untuk pembelian harta tanah kediaman (55.9%), kegunaan persendirian (14.2%) dan kereta penumpang (12.3%). Jumlah aset kewangan isi rumah bernilai RM2,751.9 bilion dengan pertumbuhan aset kewangan isi rumah terus mengatasi pertumbuhan hutang isi rumah. Walaupun paras hutang isi rumah telah meningkat namun dijangka kekal terkawal. Situasi ini disokong oleh program pengawalan paras hutang serta langkah untuk mengurangkan impak pandemik COVID-19 ke atas ekonomi.

RENCANA 4.1

Bank Digital di Malaysia

Pengenalan

Industri perbankan telah melalui pelbagai transformasi bagi memenuhi permintaan pelanggan selari dengan kemajuan teknologi seperti transaksi lejar digital yang selamat dan kecerdasan buatan (AI). Tambahan pula, pandemik COVID-19 telah memaksa masyarakat mengutamakan urusan niaga tanpa tunai seterusnya mempercepat penubuhan bank digital. Secara asasnya, bank digital merupakan bank maya yang beroperasi dalam persekitaran digital tanpa keperluan fizikal seperti bank tradisional. Namun, bank digital masih menawarkan perkhidmatan yang hampir sama dengan bank tradisional seperti akaun simpanan, akaun semasa, pengeluaran dan pemindahan. Justeru, bank digital dijangka merevolusikan landskap kewangan dengan menawarkan perkhidmatan kewangan melalui platform digital dan berautomasi (Deloitte, 2020).

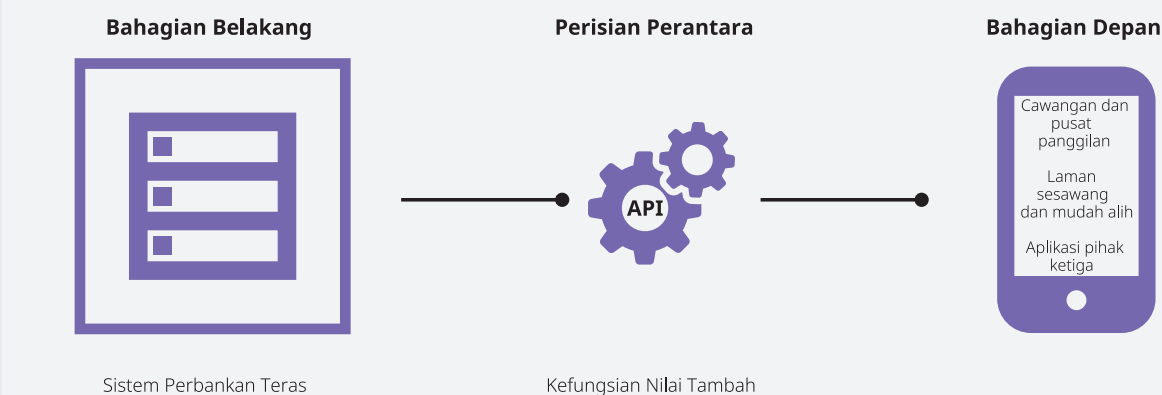
Pada masa ini, bank digital telah dibangunkan di Afrika Selatan, AS, Australia, Brazil, China, Filipina, Hong Kong SAR, Jerman, Kanada, Republik Korea, Taiwan dan UK (PricewaterhouseCoopers, 2020). Singapura juga dijangka mengeluarkan lesen bank digital pada 2020. Sementara itu, Bank Negara Malaysia (BNM) kini dalam fasa memuktamadkan Draf Dedahan Rangka Kerja Pelesenan Bank Digital yang telah dikeluarkan pada 3 Mac 2020. Berdasarkan perkembangan ini, Malaysia mensasarkan penubuhan beberapa bank digital dalam masa terdekat yang akan membuka laluan ke arah landskap perkhidmatan kewangan yang lebih rancak.

Bagaimana Bank Digital Berfungsi?

Bank digital berbeza daripada platform mudah alih atau dalam talian kerana ia memerlukan pendigitalan sepenuhnya bagi perkhidmatan perbankan. Bank ini menggunakan teknologi canggih yang disebut sebagai penyelesaian perisian perantara untuk menghubungkan nod antara proses bahagian depan dengan bahagian belakang. Penyelesaian perisian perantara ini menghubungkan

sistem operasi atau pangkalan data dengan aplikasi lain serta mengintegrasikan teknologi lain dalam pemrosesannya (Rajah 4.1.1.). Aspek utama bank digital memerlukan teknologi canggih seperti Antara Muka Pengaturcaraan Aplikasi (API), Pembelajaran Mesin AI, Pengkomputeran Awan, Data Raya, Keselamatan Siber, Visualisasi Data, Antara Muka Pengguna (UI) - Reka Bentuk Pengalaman Pengguna (UX) dan *Blockchain*. Teknologi ini membolehkan pelbagai lapisan proses dijalankan secara serentak merentasi semua saluran penyampaian (Rajah 4.1.2.).

RAJAH 4.1.1. Proses Aliran Kerja Bank Digital

Sumber: ATKearney

RAJAH 4.1.2. Aspek Utama Bank Digital

Keselamatan Siber

Perlindungan daripada jenayah atau penggunaan data elektronik secara tidak sah.

Data Raya

Set data yang amat besar dianalisis secara pengkomputeran untuk menunjukkan corak, trend dan kaitan terutamanya yang melibatkan tingkah laku dan interaksi manusia.

Pengkomputeran Awan

Amalan penggunaan rangkaian pelayan jauh yang dihoskan di internet untuk menyimpan, mengurus dan memproses data.

Visualisasi Data

Menerangkan segala usaha untuk membantu pelanggan memahami kepentingan data dengan meletakkannya dalam konteks visual.

Reka Bentuk UI/UX

Interaksi manusia-komputer, antara muka pengguna.

Pembelajaran Mesin AI

Teori dan pembangunan sistem komputer membolehkan pelaksanaan tugas yang kebiasaannya memerlukan kepintaran manusia.

Sumber: Fintalent

RAJAH 4.1.3. Kelebihan dan Kekurangan Bank Digital

Kelebihan Bank Digital

Kekurangan Bank Digital

Isu Perlindungan dan Keselamatan Data

- Kebergantungan sepenuhnya kepada perkhidmatan dalam talian akan mendedahkan pelanggan kepada isu seperti pencerobohan data peribadi serta ancaman keselamatan siber (Chauhan, 2018).
- Walau bagaimanapun, ancaman ini dapat ditangani melalui teknologi seperti pengkomputeran awan yang mempunyai kefungsan bina dalam (*built-in functionalities*) untuk terus menaik taraf tahap keselamatan yang menjamin keselamatan data kepada pelanggan.

Cabaran berkaitan Tenaga Kerja

- Seiring dengan perkhidmatan pendigitalan dalam sektor kewangan, ciri-ciri automasi perbankan digital akan mengurangkan penglibatan manusia kerana kebanyakan prosedur penting dilakukan secara digital.
- Walaupun beberapa tugas mungkin menjadi tidak relevan pada masa hadapan, isu yang wajar diberi perhatian adalah kaedah menangani pengurusan perubahan terutamanya melibatkan isu ketersediaan bakat dengan menubuhkan pasukan kecil berpengetahuan teknikal yang mantap (TM & Akamia Netalliance, 2020).
- Menurut Comfort (2019), dianggarkan 77,780 pekerjaan telah dikurangkan oleh 50 badan kawal selia kewangan seluruh dunia pada 2019 selari dengan peralihan kepada bank digital. Sebanyak 200,000 jawatan lagi dianggarkan berkurang dalam dekad seterusnya berdasarkan trend global (Zujev, 2020).

Masa Depan Bank Digital di Malaysia

Bank digital mempunyai masa hadapan yang cerah di Malaysia. Aspirasi untuk mewujudkan bank digital akan menjadi realiti melalui transformasi digital dalam landskap kewangan Malaysia tertakluk kepada tiga elemen utama:

Ekosistem Kawal Selia yang Cepak

Pembentukan ekosistem kawal selia yang berkesan bagi bank digital di Malaysia masih dalam peringkat pelaksanaan. Draf yang dikemaskini oleh BNM pada 3 Mac 2020 telah mencadangkan pendekatan seimbang bagi membolehkan kemasukan bank digital dengan nilai tawaran yang kukuh serta memelihara integriti dan kestabilan sistem kewangan (BNM, 2020).¹ Berdasarkan rangka kerja ini, sebanyak lima lesen akan dikeluarkan tertakluk kepada kemampuan peserta dalam mematuhi keperluan yang ditetapkan di bawah Akta Perkhidmatan Kewangan 2013 dan Akta Perkhidmatan Kewangan Islam 2013.

Sokongan Teknologi yang Kukuh

Bank digital perlu berupaya untuk beradaptasi dan berinovasi dengan teknologi terkini dengan memanfaatkan pengkomputeran awan, API, automasi tahap tinggi dan pembelajaran mesin AI. Malaysia tidak ketinggalan jauh dalam aspek kematangan digital kerana kebanyakan bank tradisional kini menggunakan pendekatan digital sebagai sebahagian daripada model perniagaan mereka (TM & Akamia Netalliance, 2020). Berdasarkan kaji selidik yang dilaksanakan oleh Finder.com pada Mac 2020, pengguna bank digital di Malaysia dijangka meningkat kepada 8.4 juta pengguna menjelang 2025 (Cruz, 2020). Sementara itu, kajian yang dilaksanakan oleh PricewaterhouseCoopers pada November 2019 juga menunjukkan sebanyak 74% daripada responden Malaysia berminat dengan bank digital (PricewaterhouseCoopers, 2019).² Usaha bagi mencapai pendigitalan sepenuhnya dalam sektor kewangan juga disokong oleh Pelan Gentian Optik dan Kesalinghubungan Negara serta selari dengan Pelan Pembangunan Komunikasi dan Multimedia (2018 – 2025) bagi mempercepat pembangunan ekonomi digital.

Penyesuaian Budaya

Aspirasi ke arah bank digital memerlukan transformasi digital, penguasaan kemahiran baharu, pengadaptasian proses baharu dan perubahan dalam kaedah urus niaga perniagaan. Sehubungan itu, semua pihak yang berminat perlu memperbaharui model dan budaya perniagaan, menerapkan budaya inovasi sebagai keutamaan serta mengaplikasi analitis data raya bagi mewujudkan orientasi berpaksikan pelanggan. Peralihan kepada bank digital bukan merupakan proses yang mudah dan berpotensi menyebabkan gangguan dalam perkhidmatan kewangan (Sharko et al., 2017). Bank tradisional juga boleh membentuk usaha sama baharu dan memohon lesen bank digital sebagai sebahagian daripada langkah pembaharuan model perniagaan. Model tersebut juga perlu mengambil kira segmen masyarakat yang kurang dan tidak mendapat perkhidmatan kewangan selayaknya seperti individu berpendapatan rendah, generasi milenium yang baru bekerja, syarikat pemula dan juga perusahaan kecil dan sederhana (PKS).³

Kesimpulan

Anjakan kepada bank digital merupakan perkembangan yang telah dijangka dalam pasaran kewangan Malaysia selari dengan perkembangan ekonomi digital. Ketersediaan produk dan penyelesaian digital perlu demi memastikan peralihan berjalan dengan lancar. Peralihan ini harus disokong oleh ekosistem kawal selia yang mantap, teknologi inovatif dan penyesuaian budaya bagi merencanakan pertumbuhan ekonomi serta keterangkuman kewangan di Malaysia. Pandemik COVID-19 juga telah meningkatkan transaksi jarak jauh dan tanpa sentuhan fizikal seterusnya menjadi pencetus transformasi kepada bank digital.

¹ Pemohon baharu bank digital turut dikenali sebagai bank pencabar atau pencabar baharu (PricewaterhouseCoopers, 2020).

² Seramai 1,517 responden Malaysia terlibat dalam kaji selidik (PricewaterhouseCoopers, 2019).

³ Merujuk kepada kumpulan isi rumah berpendapatan 40% terendah (B40) serta perusahaan mikro dan PKS termasuk di kawasan luar bandar dan pedalaman (Raj, 2020). Kumpulan ini dikategorikan sebagai kurang mendapat perkhidmatan disebabkan kos perkhidmatan yang tinggi dan potensi pulangan hasil yang rendah.

Prestasi Pasaran Modal

Aktiviti pemerolehan dana dijangka pulih

Pemerolehan dana kasar dalam pasaran modal berkurangan sebanyak 14.4% kepada RM143.7 bilion pada tujuh bulan pertama 2020. Prestasi yang kurang memberangsangkan ini disebabkan oleh aktiviti pemerolehan dana sektor swasta yang merosot dengan ketara sebanyak 48.6% kepada RM45.8 bilion. Pemerolehan dana kasar yang diterima sektor swasta melalui pasaran ekuiti domestik menguncup daripada RM5 bilion kepada RM0.3 bilion. Penurunan drastik ini berpunca daripada sentimen pelabur yang berwaspada dalam tempoh kawalan pergerakan.

Pada tempoh yang sama, pemerolehan dana melalui terbitan baharu bon korporat turut merosot sebanyak 45.9% kepada RM45.6 bilion. Sebahagian besar terbitan merupakan nota jangka pertengahan merangkumi 92.1% daripada jumlah bon korporat. Sebahagian besar dana dikumpul melalui sektor kewangan, insurans, harta tanah dan perkhidmatan perniagaan meliputi 72% daripada jumlah keseluruhan terbitan baharu bon korporat. Dana ini digunakan bagi membiayai projek infrastruktur, modal kerja dan aktiviti perniagaan. Walaupun berdepan dengan ketidaktentuan ekonomi global serta peningkatan risiko geopolitik namun pemerolehan dana di pasaran modal domestik tetap menggalakkan disokong oleh pelaksanaan projek strategik sedia ada dan yang beroperasi semula.

Pemerolehan dana kasar oleh sektor awam terus meningkat sebanyak 24.5% kepada RM97.9 bilion pada tujuh bulan pertama 2020. Peningkatan ini disumbangkan oleh permintaan yang kukuh ke atas kertas Kerajaan bagi menyokong pelbagai pakej rangsangan ekonomi. Terbitan MGS meningkat kepada RM50 bilion manakala terbitan MGII naik kepada RM47.9 bilion. Pada tempoh yang sama, pegangan asing bagi MGS dan MGII

JADUAL 4.4. *Pemerolehan Dana oleh Pasaran Modal, Januari – Julai 2019 dan 2020*

	RM JUTA	
	2019	2020
Sektor Awam		
Sekuriti Kerajaan		
Sekuriti Kerajaan Malaysia	38,797.1	49,969.9
Terbitan Pelaburan Kerajaan Malaysia	39,853.7	47,916.4
Terbitan baharu sekuriti hutang	78,650.8	97,886.3
Tolak: Penebusan	26,093.4	38,000.0
Pemerolehan dana bersih oleh sektor awam	52,557.3	59,886.3
Sektor Swasta		
Saham¹/Waran		
Tawaran Awam Awal	1,570.0	292.1
Terbitan Hak	3,466.7	-
Waran	-	-
Terbitan baharu saham/waran	5,036.8	292.1
Sekuriti hutang²		
Bon biasa	3,090.0	386.5
Bon boleh tukar	-	-
Bon Islam	2,944.3	3,200.0
Nota jangka pertengahan	78,137.8	41,966.7
Terbitan baharu sekuriti hutang	84,172.1	45,553.2
Tolak: Penebusan	41,630.0	29,073.9
Terbitan bersih sekuriti hutang	42,542.1	16,479.2
Pemerolehan dana bersih oleh sektor swasta	47,578.9	16,771.3
Jumlah pemerolehan dana bersih	100,136.2	76,657.6

¹ Tidak termasuk dana yang diperoleh melalui penggunaan Skim Opsyen Saham Pekerja, Hak Langganan Boleh Pindah, Waran dan Stok Pinjaman Tidak Bercagar Boleh Tukar Tidak Boleh Tebus

² Tidak termasuk kertas pelaburan jangka pendek mengikut prinsip konvensional dan Islam

Nota: Jumlah angka mungkin berbeza disebabkan pembundaran
Sumber: Bank Negara Malaysia

mencatat 38.2% dan 5.8%. Pegangan portfolio ini menggambarkan pasaran bon Malaysia kekal menarik bagi pelabur institusi dan asing disokong oleh persekitaran pasaran yang mendalam, mudah tunai yang tinggi serta mesra pelabur.

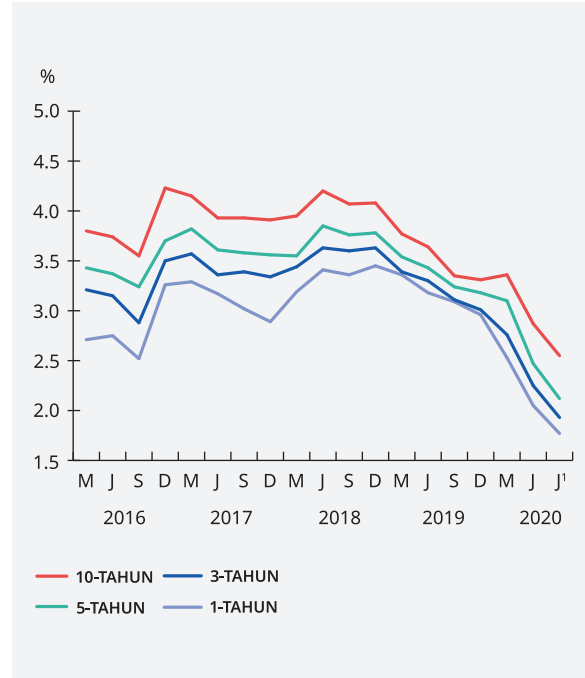
Pada tujuh bulan pertama 2020, kadar hasil MGS dan bon korporat bagi semua tempoh matang secara keseluruhannya menunjukkan trend penurunan. Pengurangan kadar hasil MGS dipengaruhi oleh penurunan OPR dengan mengambil kira jangkaan pertumbuhan ekonomi yang lebih perlahan. Kadar hasil MGS bertempoh matang 1-tahun, 3-tahun, 5-tahun dan 10-tahun merosot antara 76 hingga 119 mata asas. Kadar hasil bon korporat bertempoh matang 5-tahun dengan penarafan AAA, AA dan A pula berkurang antara 75 hingga 77 mata asas.

JADUAL 4.5. *Bon Korporat Baharu mengikut Sektor, Januari – Julai 2019 dan 2020*

	RM JUTA		BAHAGIAN (%)	
	2019	2020	2019	2020
Pertanian, perhutanan dan perikanan	50.0	-	0.1	-
Pembuatan	670.0	306.0	0.8	0.7
Pembinaan	1,724.3	4,639.5	2.0	10.2
Elektrik, gas dan air	4,600.0	3,185.0	5.5	7.0
Pengangkutan, penyimpanan dan perhubungan	32.0	1,120.0	0.0	2.5
Kewangan, insurans, harta tanah dan perkhidmatan perniagaan	70,263.5	32,791.7	83.5	72.0
Perkhidmatan Kerajaan dan lain-lain	5,354.9	3,301.0	6.4	7.2
Perdagangan borong dan runcit, restoran dan hotel	1,477.5	210.0	1.8	0.5
Jumlah	84,172.1	45,553.2	100.0	100.0

Nota: Termasuk bon korporat yang diterbitkan oleh Cagamas dan syarikat bukan pemastautin
Jumlah angka mungkin berbeza disebabkan pembundaran
Sumber: Bank Negara Malaysia

RAJAH 4.4. *Kadar Hasil Indikatif Sekuriti Kerajaan Malaysia (MGS) (Akhir tempoh)*

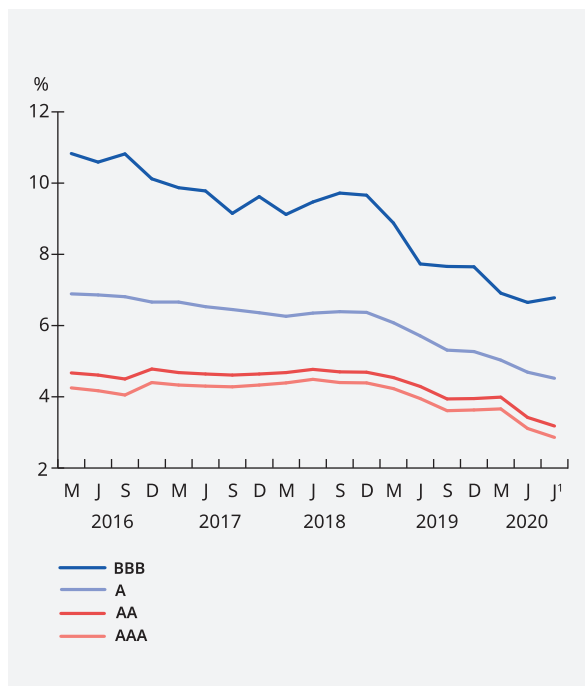

¹ Akhir Julai 2020
Sumber: Bank Negara Malaysia

RAJAH 4.5. *Bahagian Pegangan Asing dalam Jumlah MGS Terkumpul (Akhir tempoh)*

¹ Akhir Julai 2020
Sumber: Bank Negara Malaysia

RAJAH 4.6. Kadar Hasil Bon Korporat 5-Tahun (Akhir tempoh)

¹ Akhir Julai 2020
Sumber: Bank Negara Malaysia

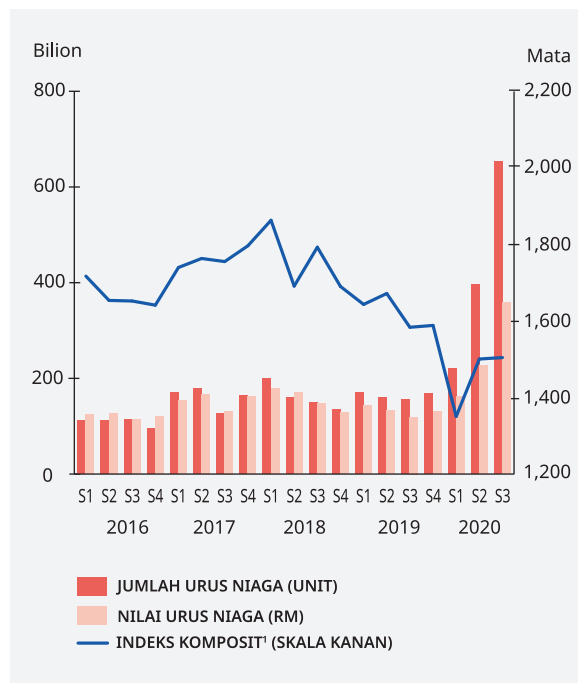
Pada awal 2020, Indeks Komposit Kuala Lumpur FTSE Bursa Malaysia (FBM KLCI) dan indeks serantau merekodkan penurunan. Pada minggu kedua Januari 2020, bursa tempatan merosot di bawah 1,600 mata berikutan ketegangan geopolitik antara AS dengan Iran. Walaupun terdapat perkembangan positif dalam rundingan perdagangan antara AS dengan China pada 15 Januari 2020, FBM KLCI serta bursa utama dan serantau masih mencatat prestasi yang kurang memberangsangkan.

FBM KLCI kekal rendah disebabkan oleh ketidaktentuan ekonomi global, keadaan geopolitik yang semakin meruncing, harga komoditi yang rendah serta penularan pandemik COVID-19 yang mengurangkan kesanggupan pelabur mengambil risiko. Sementara itu, penguatkuasaan Perintah Kawalan Pergerakan (PKP) bermula 18 Mac 2020 juga menyebabkan penjualan panik di pasaran ekuiti. Pelaksanaan PKP telah mengurangkan kesanggupan pelabur untuk mengambil risiko seterusnya menyebabkan

bursa tempatan mencatat paras terendah dalam tempoh sedekad iaitu 1,219.72 mata pada 19 Mac 2020.

Walaupun bagaimanapun, pelanggaran syarat PKP serta pembukaan semula ekonomi secara berperingkat telah menyokong pemulihan prestasi bursa tempatan. FBM KLCI melonjak kepada 1,575.27 mata pada 10 Jun 2020 sejajar dengan pasaran serantau yang didorong oleh peningkatan prestasi Wall Street. Selain itu, peningkatan prestasi indeks tempatan juga disokong oleh pelancaran pelbagai pakej rangsangan ekonomi yang diumumkan Kerajaan untuk mengurangkan kesan pandemik COVID-19 terhadap ekonomi.

FBM KLCI merosot semula kepada 1,488.14 mata pada 26 Jun 2020. Penurunan ini disebabkan oleh pengumuman Fed, IMF dan Bank Dunia mengenai peningkatan risiko terhadap pertumbuhan global dan domestik berikutan kebimbangan yang meningkat berlaku gelombang kedua pandemik COVID-19. Namun begitu, bursa tempatan meningkat

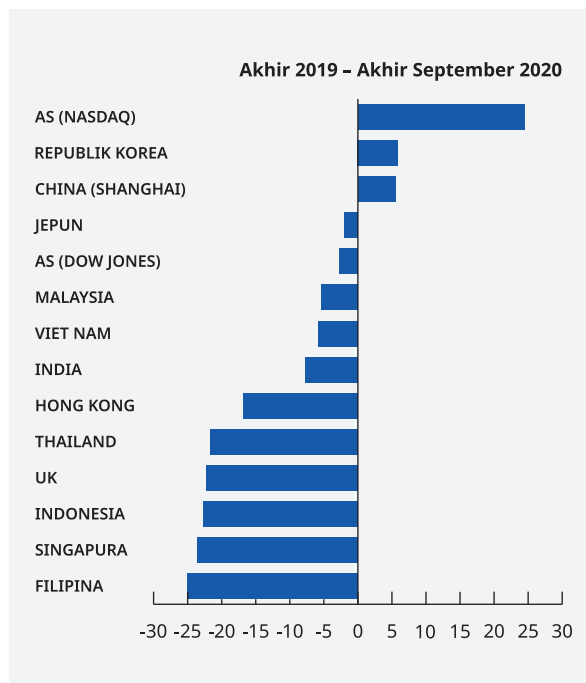
RAJAH 4.7. Prestasi Bursa Malaysia

¹ Akhir tempoh
Sumber: Bursa Malaysia

kepada 1,504.82 mata pada akhir September 2020 atas sentimen positif pelabur terhadap tindakan Kerajaan dalam mengawal pandemik walaupun kawalan pergerakan di beberapa buah negara dilaksanakan semula.

Terdapat peningkatan signifikan dalam aktiviti dagangan pada sembilan bulan pertama 2020. Jumlah dagangan meningkat sebanyak 162.2% kepada 1,272 bilion unit manakala jumlah nilai urus niaga pasaran meningkat sebanyak 90% kepada RM749 bilion. Halaju pasaran kekal 62.4% manakala volatiliti pasaran merekodkan 36.3%. Pegangan saham asing berdasarkan permodalan pasaran di bursa tempatan kekal stabil sebanyak 12.6% pada akhir September 2020. Namun demikian, permodalan pasaran merosot sebanyak 2.1% kepada RM1,638.7 bilion bagi tempoh yang sama. Pasaran ekuiti domestik dijangka kembali cergas berikutan tinjauan optimistik pelabur terhadap kadar pemulihan pasaran global dan pertumbuhan ekonomi domestik disokong oleh pelbagai projek strategik.

RAJAH 4.8. Prestasi Pasaran Saham Terpilih (% perubahan)

Sumber: Bloomberg

JADUAL 4.6. Bursa Malaysia: Penunjuk Terpilih, Akhir September 2019 dan 2020

	2019	2020
Indeks		
FBM KLCI	1,583.91	1,504.82
FBM EMAS	11,203.71	10,831.56
FBM 100	11,037.83	10,660.70
FBM SCAP	12,978.08	12,835.21
FBM ACE	4,495.12	9,914.01
Jumlah urus niaga¹		
Bilangan (juta unit)	485,046.82	1,271,710.10
Nilai (RM juta)	394,266.47	749,007.22
Purata urus niaga harian¹		
Bilangan (juta unit)	2,694.70	6,911.47
Nilai (RM juta)	2,190.37	4,070.69
Permodalan pasaran (RM bilion)	1,673.53	1,638.72
Bilangan syarikat disenaraikan		
Pasaran Utama	773	765
Pasaran ACE	127	133
Pasaran LEAP	25	34
Kecairan pasaran		
Nilai urus niaga/permodalan pasaran (%)	23.6	45.7
Penumpuan pasaran		
10 saham dengan permodalan pasaran tertinggi/permodalan pasaran (%)	33.8	32.0

¹ Berdasarkan urus niaga pasaran dan perniagaan secara langsung antara Januari hingga September
Sumber: Bursa Malaysia

SISIPAN 4.1

Inisiatif Utama Pasaran Modal

Beberapa inisiatif telah dilaksanakan dalam lapan bulan pertama 2020 bagi meningkatkan tahap mudah tunai dan kecekapan dalam pasaran modal seperti berikut:

Prestasi Perbankan dan Pasaran Modal Islam

Perbankan dan pasaran modal Islam kekal berdaya tahan

Industri perbankan Islam berkembang dengan jumlah aset bernilai RM1,038.2 bilion² dan bahagian pasaran sebanyak 33% pada akhir Julai 2020. Sementara itu, jumlah pembiayaan Islam terkumpul meningkat 10% kepada RM787.8 bilion. Peningkatan ini terutamanya disumbangkan oleh pembiayaan sektor isi rumah yang meningkat 8.7% kepada RM490.9 bilion khususnya bagi pembelian harta tanah kediaman. Pembiayaan Islam dijangka terus berkembang disokong oleh pemulihan aktiviti ekonomi dan promosi berterusan produk patuh Syariah.

Pasaran Modal Islam (ICM) terus berkembang dengan Malaysia merupakan antara penerbit sukuk dan ekuiti Islam terbesar di dunia. Pada akhir Julai 2020, saiz ICM domestik bernilai RM2.2 trilion dan menyumbang 66.2% daripada jumlah keseluruhan permodalan pasaran Malaysia sebanyak RM3.3 trilion. Sementara itu, terbitan sukuk berjumlah RM130.8 bilion atau 60.2% daripada jumlah bon yang diterbitkan. Sukuk terkumpul bernilai RM986.9 bilion atau 62.6% daripada jumlah bon terkumpul. Walaupun Malaysia kekal sebagai penyumbang terbesar sukuk terkumpul global iaitu 45.6% pada akhir Jun 2020 namun pergolakan yang berlaku dalam pasaran global telah mempengaruhi prestasi ICM. Perkara ini dapat dilihat menerusi kelembapan prestasi terbitan sukuk korporat semasa fasa awal pelaksanaan PKP. Namun demikian, pembukaan semula hampir kesemua sektor ekonomi pada pertengahan tahun telah meningkatkan prestasi terbitan sukuk korporat.

Bursa Malaysia terus mempromosikan produk sekuriti patuh Syariah. Pada akhir Julai 2020, sebanyak 716 atau 76.8% daripada 932 syarikat yang tersenarai dikategorikan patuh Syariah. Permodalan pasaran ekuiti patuh Syariah bernilai RM1.18 trilion atau 69.5% daripada jumlah permodalan pasaran.

Prospek ICM kekal menggalakkan meskipun berdepan suasana ekonomi yang mencabar. Permintaan terhadap produk patuh Syariah dijangka bertambah kukuh pada masa akan

datang disokong oleh daya tarikan produk kepada kumpulan pelabur yang lebih luas. Promosi berterusan produk patuh Syariah dan pendigitalan perkhidmatan akan menjadi pemangkin kepada negara untuk menjadi pusat antarabangsa tersohor bagi perkhidmatan kewangan Islam.

JADUAL 4.7. Perbankan Islam: Penunjuk Utama¹, Akhir Julai 2019 dan 2020

	RM BILION		PERUBAHAN (%)	
	2019	2020	2019	2020
Aset	806.5	857.6	11.1	6.3
Pembiayaan	594.8	650.3	8.2	9.3
Pertanian primer	16.3	18.6	7.6	13.8
Perlombongan dan kuari	3.7	4.2	-28.1	15.4
Pembuatan ²	27.5	30.3	19.4	10.2
Bekalan elektrik, gas dan air	3.4	5.4	26.3	61.5
Perdagangan borong dan runcit, restoran dan hotel	28.0	32.0	18.0	14.2
Pembinaan	35.2	35.3	3.8	0.3
Harta tanah	28.8	31.6	8.7	9.5
Pengangkutan, penyimpanan dan perhubungan	17.4	20.0	6.5	15.2
Aktiviti kewangan, insurans dan perniagaan	31.9	33.8	-10.3	6.0
Pendidikan, kesihatan dan lain-lain	20.2	33.7	-4.6	66.8
Isi rumah	367.3	399.6	10.7	8.8
Lain-lain	15.1	5.7	1.6	-62.1
Liabiliti	748.6	794.0	11.2	6.1
Deposit dan Akaun Pelaburan	610.3	633.1	13.6	3.7
Pelaburan	0.7	0.6	-16.1	-19.7
Tabungan	44.2	58.1	8.1	31.4
Permintaan	82.7	99.7	11.2	20.5
Akaun pelaburan	80.6	97.1	6.0	20.5
Lain-lain	482.6	474.7	14.6	-1.6

¹ Tidak termasuk DFI

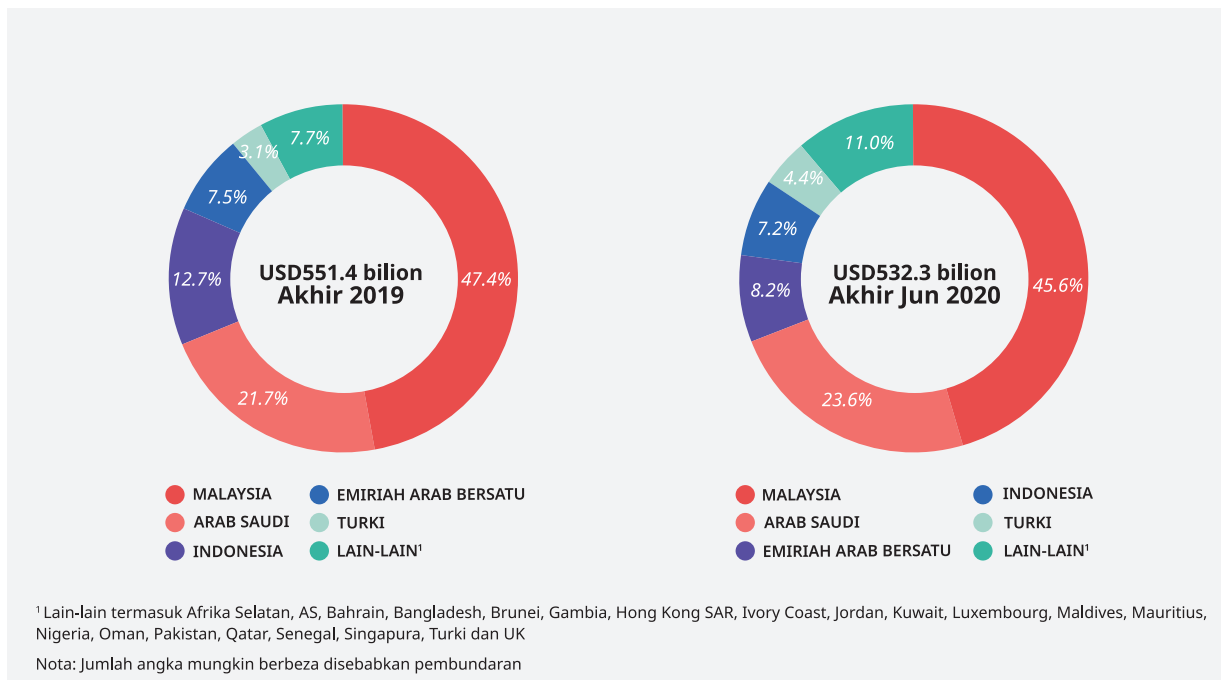
² Termasuk asas tani

Nota: Jumlah angka mungkin berbeza disebabkan pembundaran

Sumber: Bank Negara Malaysia

² Termasuk Institusi Kewangan Pembangunan (DFI).

RAJAH 4.9. Sukuk Global Terkumpul mengikut Negara (% bahagian)

Sumber: Pusat Kewangan Islam Antarabangsa Malaysia

Kesimpulan

Dasar monetari akan terus menyokong pemulihan ekonomi. Prestasi ekonomi dijangka bertambah baik pada separuh kedua 2020 dan merekod lonjakan pertumbuhan pada 2021. Prospek positif ini akan disokong oleh unjuran pertumbuhan global yang memberangsangkan serta aktiviti ekonomi domestik yang kembali rancak. Justeru, keadaan ini akan memberikan kesan positif terhadap prestasi pasaran kewangan. Walau bagaimanapun, risiko pertumbuhan yang perlahan berikutan

peningkatan semula kes COVID-19, ketegangan geopolitik dan harga komoditi yang rendah boleh menjejaskan prospek ekonomi yang menggalakkan ini. Oleh itu, pelbagai inisiatif terus dipergiat demi memastikan pasaran kewangan yang berdaya tahan. Inisiatif ini termasuk mempromosi instrumen pembiayaan hijau, menyokong platform kewangan berteraskan teknologi digital, meningkatkan pengetahuan dan kesedaran dalam kalangan pelabur serta menjalin kerjasama yang lebih erat dengan pelabur pada peringkat domestik dan antarabangsa.

Rujukan

- ATKearney. (2015). *Going Digital: The Banking Transformation Road Map*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y23dwvad>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Exposure Draft on Licensing Framework for Digital Banks*. Kuala Lumpur. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y47krph4>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Laporan Kestabilan Kewangan dan Sistem Pembayaran 2019*. Kuala Lumpur. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Laporan Tahunan 2019*. Kuala Lumpur. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Perkembangan Ekonomi dan Kewangan Malaysia pada Suku Kedua 2020*. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Perkembangan Ekonomi dan Kewangan Malaysia pada Suku Pertama 2020*. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Sorotan dan Perangkaan Bulanan Julai 2020*. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Sorotan dan Perangkaan Bulanan Jun 2020*. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Sorotan dan Perangkaan Bulanan Mei 2020*. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Sorotan dan Perangkaan Bulanan April 2020*. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Sorotan dan Perangkaan Bulanan Mac 2020*. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Sorotan dan Perangkaan Bulanan Februari 2020*. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bank Negara Malaysia. (2020). *Sorotan dan Perangkaan Bulanan Januari 2020*. Dicapai daripada <https://www.bnm.gov.my>
- Bertrand, M. (2020). *The Impact of COVID-19 on Malaysia's Looming Digital Banking Revolution*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y49jzbqh>
- Bursa Malaysia. (2020). *Bursa Malaysia Amends Main and ACE Market Listing Requirements to Facilitate Application of Specified Corporate Exercises via Electronic Means*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y23u764k>
- Bursa Malaysia. (2020). *Bursa Malaysia Amends Main Market and ACE Market Listing Requirements in Relation to New Issues of Securities and other Areas*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y48u9zcv>
- Bursa Malaysia. (2020). *Bursa Malaysia Introduces World's First Options Contract on US Dollar Denominated Palm Olein Futures*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y2yqc3l7>
- Bursa Malaysia. (2020). *Bursa Malaysia Launches Bursa Academy for a Unique Experience in Elevating Financial Literacy and Investor Education*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y4tjtga>
- Bursa Malaysia. (2020). *Bursa Malaysia Successfully Implements ISO 20022 Messaging Standards for Corporate Announcements*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y29qocm9>
- Bursa Malaysia. (2020). *Collaboration between Bursa Malaysia and Shenzhen Stock Exchange to Broaden Opportunities in Investment*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y5sg2ubc>
- Bursa Malaysia. (2020). *SC and Bursa Malaysia Implement Temporary Revisions to Market Management and Control Mechanisms*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y38qf4yf>
- Bursa Malaysia. (2020). *Taiwan Futures Exchange and Bursa Malaysia Derivatives Berhad Sign Memorandum of Understanding*. Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y22dn6su>

- Chauhan, Y. (2018). *How Important is Digital Banking?* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y2nk7n5o>
- Comfort, N. (2019). *Banks Set for Biggest Job Cull Since 2015 as Morgan Stanley Cuts.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/wjj9n88>
- Cruz, P. (2020). *The Rise of Digital Banks.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/yx8oow79>
- Deloitte. (2020). *Banking on Digital.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y5p2us2c>
- Fintalent. (2020). *Future-Enabled Digital Banking Skill Sets You Need to Have.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y445vc3d>
- PricewaterhouseCoopers. (2020). *Digital Banking: Malaysian Banks at a Crossroads.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y3ousv2z>
- PricewaterhouseCoopers. (2019). *Virtual Banking: Malaysian Customers Take Charge.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/yywa9398>
- Raj, A. P. (2020). *Is Focus on Underserved Worthwhile for Digital Banks?* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y2p9uujl>
- Securities Commission Malaysia. (2020). *Laporan Tahunan 2019.* Kuala Lumpur. Dicapai daripada <https://www.sc.com.my>
- Securities Commission Malaysia. (2020). *SC Introduces Enhanced IPO Framework for Main Market.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y5xprmoY>
- Securities Commission Malaysia. (2020). *SC Liberalises Regulation on Private Retirement Schemes (PRS) to Enhance Competitiveness of the Industry.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y3et5zob>
- Sharko, A. D., Meka, E., Sharko, G. dan Baholli, I. (2017). *Digital Banking the Wave of the Future. International Conference Proceedings, ISTI-2016.*
- TM dan Akamai Netalliance. (2020). *Transforming Digital Banking in Malaysia: More than a Channel Strategy.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y26aupp6>
- Zujev, A. (2020). *The Road to True Digital Bank.* Dicapai daripada <https://tinyurl.com/y6qhpmIj>